

ALLES OVER ISRAËL

TOV!

club magazine

Tov! is een uitgave van Christenen voor Israël

VERHAAL

HET WONDER
VAN DE MENORA

TEST JE

KENNIS

VERZETSSTRIJDERS
IN DE BIJBEL

THEMA:

**JOODS
VERZET**

THEMA:

JOODS VERZET

- 3** TOV! Clubnieuws
Nieuws, feiten en weetjes
- 6** Joods verzet in Nederland
- 8** Quiz
Verzetstrijders in de Bijbel
- 10** Joods verzet in Enschede
- 12** Het verhaal
Het wonder van de Menora
- 14** Uit de bijbel
De moeder van Mozes in verzet
- 15** Puzzel
Los jij ze allemaal op?

Shalom!

In deze TOV! lees je over een onderwerp uit de Tweede Wereldoorlog, namelijk over het verzet van Joden zelf in Nederland.

Er is niet zo veel bekend over het Joods verzet. Veel mensen denken zelfs dat de Joden niet in opstand kwamen. In deze TOV! kun je lezen dat dat niet klopt. De aankomende zomertentoonstelling in het Israëlcentrum zal gaan over redders

in nood, mensen die tijdens de Tweede Wereldoorlog Joden hielpen. Deze TOV! en de komende TOV!'s zullen over dit onderwerp gaan. Een boeiend onderwerp waar je, naar mijn idee, niet uitgelezen over raakt.

Heel veel leesplezier!

Groetjes Wendy

Concept en realisatie: BladenMakers

Clubnieuws

WINNAAR VAN DE PUZZEL

Beste meneer, mevrouw,
Ik denk dat het antwoord op de wedstrijd **mageen** is.

Groetjes,
Sara Bal

Beste Sara,

Heel goed gedaan, je hebt het juiste antwoord gevonden. Mageen betekent schild in het Hebreeuws en Mageen David betekent Davidsster. Over de Davidsster als symbool voor het Jodendom ging het in de vorige TOV. De prijs krijg je binnenkort thuisgestuurd.

Groetjes Wendy

WINNAAR PUZZELTOCHT EXPEDITIE ISRAËL

Afgelopen zomer was in het Israëlcentrum de tentoonstelling Expeditie Israël. Duizenden kinderen hebben toen meegedaan aan een puzzeltocht, misschien jij ook wel! Daniël van Velzen uit Rotterdam heeft de hoofdprijs gewonnen: een polaroidcamera. Misschien kan hij er nog eens foto's mee maken in Israël! Ook komend jaar is er weer een tentoonstelling in het Israëlcentrum. Dit keer gaat het over mensen die tijdens de Tweede Wereldoorlog Joden hebben geholpen. Op de achterkant van de TOV vind je meer informatie. Kom jij dit jaar ook? Er is weer een spannende speurtocht te maken!

save the date

5 SEPTEMBER: TOV!CLUBDAG

Vorig jaar vond de eerste nationale TOV!Clubdag ooit plaats. En dat was super leuk! Ook dit jaar organiseren we weer een TOV!Clubdag op zaterdag 5 september 2020. Zet het alvast in je agenda. :-)

Nu in Israël

RECORD: HET LANGSTE SABBATSBROOD OOI

Een Joodse bakkerij in Australië heeft een bijzonder record verbroken: het record voor het maken van het langste sabbatsbrood ooit. Het brood is ongeveer tien meter lang en er was 68 kilo deeg voor nodig. Wel 100 vrijwilligers hielpen mee om het brood te bakken. In totaal duurde het maken en bakken van het brood 12 uur. Het sabbatsbrood wordt ook wel

Challe genoemd. Challe wordt gegeten op vrijdagavond, wanneer de Sabbat begint. Het brood bestaat uit twee gevlochten strengen. Die twee strengen verwijzen naar de dubbele portie manna dat uit de hemel viel op vrijdag, zodat het Joodse volk in de woestijn geen manna hoefde te rapen op zaterdag, op de rustdag.

Een oude opgraving bij Bet Shemesh.

TAFEL VAN DE ARK VAN HET VERBOND GEVONDEN?

In Israël is alweer een bijzondere opgraving gedaan. In het stadje Bet Shemesh is een grote platte steen gevonden, die rust op twee kleinere stenen. Samen vormen de stenen een soort tafel. En onderzoekers zagen dat deze tafel precies lijkt

op de Bijbelse beschrijving van de tafel waarop de Ark van het Verbond stond, toen de ark in Bet Shemesh was. De ark was daar nadat de Filistijnen de ark gestolen hadden en weer terugbrachten. Dit kun je lezen in 1 Samuel 6.

Nieuwe Israëlische uitvinding: handsfree krukken

In Israël is een mooie uitvinding gedaan. De uitvinding was nodig voor de gehandicapt geraakte Israëlische soldaat Motti Elmaliach. Tijdens zijn dienstdienst raakte hij gewond aan zijn rechterbeen. En sindsdien loopt hij op krukken. Motti liep telkens tegen het probleem aan dat zijn krukken niet rechtop konden blijven staan. Als hij iets met zijn hand moest vastpakken, bijvoorbeeld een kopje koffie, kon hij niet tegelijkertijd zijn kruk blijven vasthouden. En als hij bijvoorbeeld in een restaurant was, had hij altijd moeite om zijn krukken zo te leggen dat niemand erover struikelde. Maar daar is nu een oplossing voor. Er zijn krukken ontworpen met een klein statiefje eraan waardoor ze blijven staan als je ze even loslaat: handsfree krukken. Motti is er enorm mee geholpen!

ISRAËLI'S DOEN HET: WATER MAKEN VAN LUCHT

Het Israëlische bedrijf Watergen heeft een heel bijzonder apparaat bedacht: de Genny. Genny kan water maken van lucht. Genny zuigt lucht op waarna de lucht eerst schoongemaakt wordt. Daarna wordt de lucht eerst heet gemaakt en dan weer koud, waardoor er druppeltjes ontstaan. Deze water-

druppeltjes worden opgevangen en zijn geschikt om te drinken. Genny kan wel 30 liter water op een dag maken. Steeds meer mensen op de wereld hebben te maken met droogte, maar met een apparaat als Genny zijn ze heel erg geholpen!

JOODSE KALENDER

10 maart

Poerim

Lotenfeest

8 april

Sederavond

9-16 april

Pesach

Paasfeest

29-30 mei

Sjawoet

Wekenfeest

AANDACHT VAN DE POLITIE

Wist je dat veel verzetsacties geen goed resultaat hadden? Het lijkt erop dat de verzetsstrijders de aandacht van de Duitse politie trokken. Die ging vervolgens het verzet extra hard aanpakken. Veel ondergedoken Joden werden gearresteerd. Wat wel gebeurde, is dat toen de vervolging heviger werd, er nog meer mensen in verzet kwamen.

IEDEREEN DEED MEE

Wist je dat Joods verzet in alle lagen van de bevolking voorkwam? Van zakenman tot schilder.

JOODS VERZET IN NEDERLAND

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden Joden vervolgd. Ze werden buitengesloten, kregen regels opgelegd die andere mensen niet hadden en velen werden vermoord. Er waren Nederlanders die de Joden hielpen, maar de Joden zelf deden ook aan verzet. Ze lieten niet alles zomaar over zich heen komen.

Het monument ter nagedachtenis aan het Joods verzet.

In mei 1940, aan het begin van de oorlog, kwam het verzet op gang. Een paar honderd mensen deden daaraan mee. Er waren zelfs Joden die tijdens het verzet bewust hun Joodse achtergrond verzwegen.

Toen de oorlog langer aan de gang was, kwamen Joden steeds meer in het verzet. Ze reageerden op verschillende manieren op de vervolging. Zo schreven ze illegale bladen en hielpen die verspreiden, al was het een groot gevaar voor hun eigen veiligheid. Ze doken onder toen de Duitsers hun naar concentratiekampen wilden wegvoeren. En ze zetten zelfs verzetsorganisaties op om andere Joden te helpen onder te duiken en te ontsnappen. Er waren ook Joden die heel belangrijk waren in het gewapende verzet. Joden die al afgevoerd waren naar een concentratiekamp, kwamen ook in opstand. Zo bleven ze in het geheim de

Joodse feesten vieren, iets wat heel streng verboden was.

Een belangrijke plaats waar verzet is gepleegd door Joden, is de Hollandse Schouwburg in Amsterdam. De Duitsers wilden dat de Joden zich daar verzamelden om ze daarna af te voeren naar concentratiekampen. In de Hollandse Schouwburg werkte de Joodse Duitser Walter Süskind. Walter bedacht een plan om Joodse kinderen uit de Schouwburg te laten ontsnappen. Walter noteerde de gegevens van een aantal kinderen die binnenkwamen in de Schouwburg expres niet, waarna hij ervoor zorgde dat de kinderen door mensen van het verzet meegenomen werden. Op die manier zijn er wel 600 kinderen gered!

Meer dan veertig jaar na de oorlog is er in Amsterdam een Joods Verzetsmonument opgericht. Het is opgericht ter herinnering aan alle Joodse verzetsmensen die in de Tweede Wereldoorlog zijn omgekomen. Op het monument staan de woorden van de profeet Jeremia uit de Bijbel: "Waren mijn ogen een bron van tranen, dan zou ik dag en nacht wenen om de gevallen strijders van mijn dierbaar volk" (Jeremia 8:23 Groot Nieuws Bijbel).

MEER JODEN IN VERZET

Wist je dat er in verhouding meer Joden in Nederland in het verzet zaten dan niet-Joden? 2/3 procent van de Joden zat in Nederland in verzetsgroepen, tegenover 0,5 procent van de hele bevolking.

Walter Süskind met een dochtertje en haar vriendinnetje.

QUIZ

VERZETSSTRIJDERS IN DE BIJBEL

In de Bijbel lezen we ook over mensen die in verzet kwamen. Kijk maar eens in het Bijbelboek Richteren. Hoeveel weet jij van deze verzetsstrijders? Als je er niet helemaal uitkomt, kun je de Bijbel erbij pakken ;-)

1 Welke richter kom je als eerste tegen in het boek Richteren?

(Richteren 3)

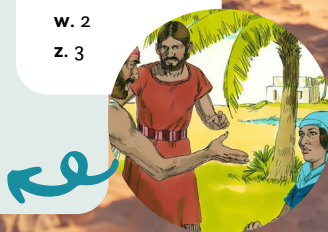
- a. Ehud
- o. Othniël
- u. Samgar

3 Over Debora staat in de Bijbel (in Richteren 4) dat de Israëlieten voor rechtspraak naar haar togingen. Wat staat er nog meer over Debora:

- o. Dat ze mensen genas
- e. Dat ze een profetes was
- i. Dat ze de fluit bespeelde

2 Hoeveel vrouwelijke richteren waren er?

- v. 1
- w. 2
- z. 3

4 Tegen welk volk streed Gideon?

(Richteren 6)

- t. De Filistijnen
- r. De Midianieten
- s. De Moabieten

7 Met hoeveel mannen trok Gideon uiteindelijk ten strijde tegen de vijand? (Richteren 7 en 8)

- s. Tienduizend
- m. Tweeëntwintigduizend
- n. Driehonderd

9 Met welk deel van een dier versloeg Simson de Filistijnen? (Richteren 15)

- e. Ezelskaak
- u. Schapenpoot
- o. Koeienstaart

5 Hoe lang heeft Simson als richter leiding gegeven aan Israël? (Richteren 16)

- p. drie jaar
- t. tien jaar
- w. twintig jaar

Simson was een sterke richter.

6 Wie van de drie was een richter? (Richteren 10)

- i. Tola
- o. Jaron
- a. Amos

8 De richters Ebzan en Jair hadden evenveel zonen, hoeveel waren dat er? (Richteren 10 en 12)

- j. Drie
- d. Dertien
- n. Dertig

10 Wat belofte Jefta aan God wanneer hij de Ammonieten zou verslaan? (Richteren 11).

- n. Hij zou het eerste wat vanuit de deur van zijn huis hem tegemoetkwam als brandoffer offeren.
- t. Hij zou een groot feest organiseren voor het dorp.
- b. Hij zou tot zijn dood richter blijven

OPLOSSING

Welk woord kan je vormen als je de letters van de goede antwoorden achter elkaar zet? Het antwoord vind je op de website: www.tovclub.nl

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

De hoeden van Sig Menko, Isedoor van Dam en Gerard Sanders - De Joodse Raad in Enschede.

Gerard Sanders

De synagoge in Enschede waar de Joodse Raad bijeenkwam.

JOODS VERZET IN ENSCHEDE

In de Tweede Wereldoorlog probeerden de Nazi's het Joodse volk te vermoorden. De Joden werden opgehaald bij hun huis of soms moesten ze zich ook verzamelen bij het station op een vast tijdstip. Daar namen de Duitsers hen gevangen en stuurden hen meestal naar werkkampen of concentratiekampen waar de meeste Joden stierven. Op sommige plaatsen was er gelukkig verzet. In Enschede was dit ook zo, daar kwam de Joodse gemeenschap zelf in verzet.

Om hulp te krijgen bij het ophalen van Joden vormden de Duitsers Joodse Raden. Een Joodse Raad is een bestuur. In Amsterdam zat de belangrijkste Joodse Raad van Nederland maar ook in andere plaatsen in Nederland werd een Joodse Raad gevormd. In zo'n bestuur zaten belangrijke mensen uit de Joodse gemeenschap. Zij moesten lijsten maken van de Joden die in hun omgeving woonden, en zij moesten ook opgeven welke Joden opgehaald zouden moeten worden. Dat was een heel vals plan van de Duitse nazi's, want zo hielpen de Joden zelf mee aan het weghalen van Joden uit Nederland.

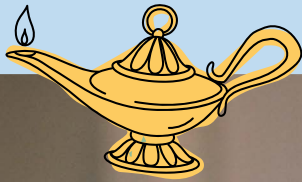
De Joodse Raden uit de grote plaatsen in Nederland kwamen elke week bij elkaar in Amsterdam om met elkaar te vergaderen. Toen de Duitsers begonnen met het wegvoeren van Joden zeiden de mensen van de Joodse Raad uit Enschede: we moeten gaan onderduiken! Dat moeten we tegen onze mensen zeggen, en we moeten ze daarbij helpen. De andere raden, waaronder die van Amsterdam, vonden dat geen goed idee. Zij zeiden: het woord 'onderduiken' komt bij ons niet voor! Zij dachten dat het beter was een beetje met de Duitsers samen te werken om erger te voorkomen.

Maar Sig Menko, Isedoor van Dam en Gerard Sanders, die de Joodse Raad van Enschede vormden, deden het anders. Zij waren de baas van een aantal grote textiel fabrieken in Enschede, en zij maakten een plan om veel geld in te zamelen voor Joodse onderduikers. Daarvoor gingen ze

naar andere collega's in Enschede (ook niet-Joodse directeurs van grote fabrieken). Daarnaast zochten ze onderduikadressen en zorgden ze dat Joodse mensen die wilden onderduiken geld kregen om aan hun gastgezin te betalen, want lang niet alle onderduikadressen wilden dat gratis doen. Met al het geld dat de Joodse Raad inzamelde, konden uiteindelijk veel Joden in Enschede worden gered. Door mee te doen in het verzet tegen de Duitse Nazi's, hielp de Joodse Raad in Enschede een veel groter deel van de mensen te overleven dan in andere steden.

Veel Joden uit Enschede konden worden gered.

Samen met nog een aantal andere verzetsstrijders heeft de Joodse Raad ervoor gezorgd dat een derde deel van de Enschedese Joden gered is, en de oorlog overleefde. Ook Sig Menko en Isedoor van Dam overleefden de oorlog. Gerard Sanders werd verraden en overleed in het kamp Gross Rosen. Zijn kleindochter René Sanders maakte een film (Van onmacht naar kracht) over de Joodse Raad van Enschede. Zelf vindt ze vooral dat de film een eerbetoon is aan de leden van de Joodse Raad en hun helpers. "Mensen die niet achter de meute aanlopen maar zelf beslissen: dat is een boodschap voor iedereen, niet alleen nu maar ook in de toekomst."

HET VERHAAL VAN

HET WONDER VAN DE MENORA

In december viert het Joodse volk Chanoeka. Dan vieren ze dat ze de tempel heroverden op de Grieken en dat God toen een wonder deed. In de tempel staat de Menora, de zevenarmige kandelaar. Die brandt op olie. Dagelijks moet hij door de priesters bijgevuld worden. Na de verovering werd in de tempel

een kruijke olie gevonden, wat genoeg was om de menora één dag te laten branden. Maar door een wonder was het genoeg om de kandelaar wel acht dagen lang te laten branden. Precies de tijd die nodig was om nieuwe olie te maken. Elk jaar vieren de Joden dit wonder door de menora te laten branden. Dit Joodse verhaal gaat over

een ander wonder dat gebeurde tijdens Chanoeka in het gezin van een rabbijn.

Het gezin van rabbijn Chaim Halberstam was eraan gewend dat soms dingen uit het huis opeens verdwenen. Of het nou een zilveren beker, een mooi versierde kruidendoos of een pak met kaarsen was, het kon zomaar weg zijn. Die spullen werden niet gestolen door een dief, maar werden weggegeven door de rabbijn zelf. Wanneer er iemand aan zijn deur klopte die in geldnood zat, zocht rabbijn Halberstam iets in zijn huis om weg te geven. Een aantal weken voor Chanoeka kwam er iemand bij rabbijn Halberstam op bezoek. Het was een Joodse man uit een zeer voorname familie. Door de jaren heen was hij heel arm geworden. Huilend vertelde hij aan de rabbijn dat hij ontzettend in geldnood zat en dat zijn dochter er klaar voor was om te trouwen, maar dat hij geen geld had voor haar bruiloft. Nadat de rabbijn het verhaal aangehoord had, zei hij: 'God zal u helpen'. Ondertussen dacht hij na over wat hij de arme man kon geven. Rabbijn Halberstam ging op zoek in zijn

Hij vertrouwde er al op dat God zou voorzien.

huis of hij nog wat voor de man had. Maar toen hij rondkeek, zag hij dat alle planken al leeg waren. Hij doorzocht zijn hele huis maar er was niets om weg te geven. Hij kon het niet over zijn hart verkrijgen om de man weg te sturen met lege handen. Toen

viel zijn oog op één voorwerp: de menora. Het was een prachtige menora die elk jaar met Chanoeka aangestoken werd. Snel pakte de rabbijn die menora en gaf hem aan de man. Die reageerde dolblij en ging met een opgelucht hart naar huis. Een week voor Chanoeka ontdekte de vrouw van rabbijn Halberstam dat de menora weg was. Hoewel ze erg verdrietig was, wilde ze niet boos worden op haar man omdat ze wist dat hij hem moest hebben weggegeven. Op de avond van Chanoeka zelf, staken alle Joodse gezinnen in het dorp de menora aan en overal waren de huizen vervuld met licht. Maar bij de familie Halberstam bleef het donker en iedereen was daar een beetje verdrietig om. Behalve de rabbijn zelf, zo leek het. Hij ging rustig naar zijn studeerkamer om te studeren. Na enige tijd begon hij met de voorbereidingen voor het aansteken van de menora. Hij legde de olie en de lonten klaar. Maar er was nog steeds geen menora...

Toen het al laat was, klopte er iemand op de deur van het donkere huis van de familie Halberstam. Het bleek een echtpaar te zijn dat graag de rabbijn wilde spreken. Toen ze weggingen, plaatste de man een pakje op tafel. "Dit is voor u," zei hij, terwijl hij het papier van het pakje scheurde. En wat bleek?

In het pakje zat een prachtige, zilveren, menora. Rabbijn Halberstam keek niet eens verrast. Hij vertrouwde er al op dat God zou voorzien. En zo kon de menora op Chanoeka avond toch aangestoken worden.

DE MOEDER VAN MOZES IN VERZET

Vierhonderd jaar nadat Jozef zijn familie naar Egypte heeft meegenomen, is de familie uitgegroeid tot een groot volk: de Hebreeën. Het volk is zo groot dat de Farao van Egypte het bedreigend vindt. Hij bedenkt een wreed plan. Gelukkig komt er verzet van een aantal dappere vrouwen.

Farao wil dat alle pasgeboren jongetjes van de Israëlieten in de rivier de Nijl worden gegooid. Zo kan het volk niet verder groeien. Het is een afschuwelijk plan. Maar twee dappere vrouwen, verloskundigen, komen in verzet. Het zijn Sifra en Pua. De Farao geeft hen de opdracht de pasgeboren baby's te doden. Maar dat doen ze niet! Ze vertellen de Farao gewoon dat ze telkens te laat zijn bij de geboorte omdat de moeders zo sterk zijn dat de baby's al lang zijn geboren als ze aankomen.

Er is ook een moeder, Jochébed, die haar baby drie maanden verstopt voor de soldaten van de Farao. Ze bedenkt een plan: ze laat haar pasgeboren zoon in een mandje van takjes in de rivier de Nijl drijven vlakbij de plek waar de dochter van de Farao altijd gaat baden. Zijn zus Mirjam moet op de uitkijk staan in het riet om te kijken wat er met de baby gebeurt. De doch-

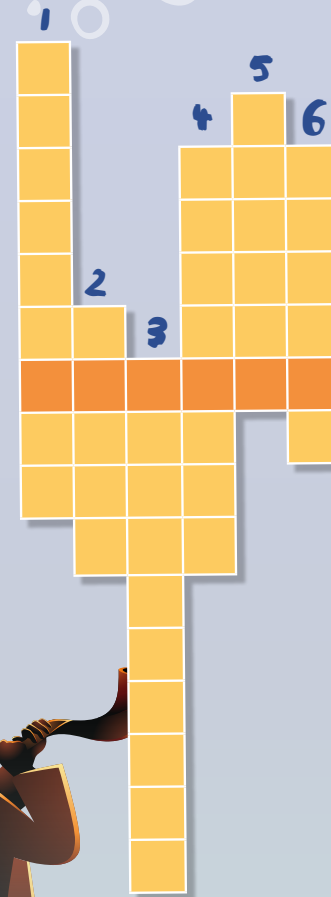
ter van de farao hoort het kindje en laat het naar zich toe halen. Ze ziet meteen dat het een heel mooi kindje is, en ze besluit dat ze het kindje zelf wil hebben, maar ze heeft wel een moeder nodig die de baby borstvoeding kan geven. Zodra Mirjam dat hoort, springt ze tevoorschijn en zegt dat zij wel een moeder weet die dat kan doen!

Zo kan het kleine baby'tje Mozes gewoon bij zijn moeder blijven tot hij wat groter geworden is. Mozes wordt uiteindelijk een belangrijke prins in Egypte maar wordt later door de HEERE God uitgekozen om het volk van Israel terug te brengen naar het Beloofde Land.

Zo zie je maar: wat misschien eerst klein lijkt, niet doen wat moet, omdat het leven in gevaar is, kan uiteindelijk heel groot en belangrijk blijken te zijn.

Je kunt de geschiedenis van Mozes lezen in Exodus 2: 1-10

Puzzel & pret

OP EEN RIJTJE

- 1 In welke plaats is het Joods Verzetmonument opgericht?
- 2 Hoe heet het apparaat dat van lucht water maakt?
- 3 In welke Israëliëse plaats denkt men de tafel van de Ark van het Verbond opgegraven te hebben? (aan elkaar geschreven)?
- 4 Op welk Joods feest wordt de Menora ontstoken?
- 5 Wat was de voornaam van de Joodse Duitser die Joodse kinderen redde uit de Schouwburg?
- 6 Hoe heette de zus van Mozes?

De antwoorden van de puzzel staan in deze TOV!. Wanneer je de antwoorden goed hebt ingevuld, staat er in de gekleurde rij iets dat te maken heeft met het thema van deze TOV!. **Stuur je antwoord voor 20 april 2020** naar info@tovclub.nl, dan maak je kans op een prijs. Vergeet niet je naam, leeftijd en adres te vermelden!

LEUK WEETJE!

Wist je dat Israël het enige land ter wereld is waar een dode taal (een taal die niet meer gesproken wordt, in dit geval het Hebreeuws) opnieuw in gebruik werd genomen en de belangrijkste taal van het land is geworden?

Meer weten?

Wil je lid worden van de Tov!Club? Wil je meer weten over geld ophalen voor Aleh? Lijkt het jou leuk om in jouw klas een les te krijgen over het Jodendom? Of wil je iets vragen? Je kunt ons op veel manieren bereiken. www.tovclub.nl

Een gift voor de TOV!Club kan overgemaakt worden naar: NL42ABNA0406954380

De TOV!Club is de kinderclub van de Stichting Christenen voor Israël. www.cvi.nl

f /jijbenttov
 @jijbenttov
 info@tovclub.nl

ZOMERTENTOONSTELLING 2020

CHRISTENEN VOOR
ISRAEL

Leerzame en indrukwekkende
excursie voor schoolklassen en
jeugdgroepen # 75 jaar na
onze bevrijding # Met een
bijzondere film over de redders

REDDERS IN NOOD

↙
**Doe je
mee?**

SPANNENDE
SPEURTOCHT

**Deze mensen hielpen.
Wat zou jij doen.**

Israëlcentrum

Henri Nouwenstraat 34, Nijkerk
Tel. 033 245 88 24 | cvi.nl/redders
Groepen van tevoren aanmelden

Geopend 28 april 2020 t/m 29 aug. 2020

Elke dag van 10:00 tot 16:00 uur
Zon- en feestdagen gesloten
Toegang en consumptie gratis